

РОЛЬ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ В УПРАВЛІННІ ІННОВАЦІЙНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ПІДПРИЄМСТВ

Вінницький національний технічний університет

Анотація. У роботі наведено роль інтелектуального капіталу в управлінні інноваційним потенціалом підприємства, а також досліджено взаємозв'язок між певними складовими інтелектуального капіталу та інноваційного потенціалу. Викладено ряд перешкод, які гальмують утворення та розвиток інноваційного потенціалу та запропоновано заходи стимулювання до утворення інноваційного потенціалу підприємств.

Ключові слова: інтелектуальний капітал; інноваційний потенціал; інноваційний розвиток; складові; підприємство.

Abstract. The role of intellectual capital in the management of innovative potential of the enterprise is given in the work, and also interrelation between certain components of intellectual capital and innovative potential is investigated. A number of obstacles that hinder the formation and development of innovation potential and measures to stimulate the formation of innovation potential of enterprises are proposed.

Keywords: intellectual capital; innovation potential; innovative development; components; enterprise.

Вступ

У сучасних умовах глобалізації, зміни у визначенні напрямів економічного прогресу реалізуються за рахунок прискореного інноваційного розвитку, переходом до стратегії, яка ґрунтується на інтелектуальних здібностях, знаннях та талантах людини. Інновації, як основа постійного розвитку будь-якої країни, складають систему взаємовідносин між наукою, промисловістю, суспільством, а перехід до постіндустріального суспільства забезпечив актуальність дослідження інтелектуального капіталу як фактору формування інноваційного потенціалу підприємства.

Дослідженням формування та розвитку інноваційного потенціалу здійснені зарубіжними та вітчизняними вченими, зокрема: Л. Л. Антонюк, Л. К. Безчасний, В. М. Геєць, М. П. Войнаренко, Є. С. Галушко, В. Н. Гуніна, С. М. Ілляшенко, Н. С. Краснокутська, М. О. Кравченко, Н. І. Лапіна, І. В. Новікова, А. І. Пригожина, Л. І. Федулова, С. В. Філіппова, Й. Шумпетер ін. Дослідження та розробки теоретико-методологічних підходів до визначення інтелектуального капіталу висвітлені у роботах: Бонтіс Н., Брукінг Е., Бутнік-Сіверський О., Гелбрейт Дж., Едвінсон Л., Мелоун Л., Свейбі К., Стюарт Т., Глухова В., Волощук Л., Кендюхов О., Карачун Г. Федулова Л.

Метою роботи є визначення ролі інтелектуального капіталу в управлінні інноваційним потенціалом підприємства, а також дослідження взаємозв'язку між інтелектуальним капіталом та інноваційним потенціалом.

Результати дослідження

Сучасний тлумачний словник української мови пояснює термін «потенціал» як приховані сили, здатності, запаси та резерви будь-чого для будь-якої сфери діяльності, котрі можуть проявлятися за конкретних умов [1].

Відповідно Закону України «Про інноваційну діяльність», «інновації – це новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоспроможні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного чи іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери, а інноваційна діяльність – це діяльність, яка спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоспроможних товарів і послуг» [2].

Під інноваційним потенціалом варто вважати комплекс наявних в країні інтелектуальних, технологічних, наукововиробничих ресурсів з відповідним їх інфраструктурним забезпеченням, які здатні створювати нові знання, та ефективний механізм комерціалізації. Він відображає здатність до

змін, покращання, прогресу, це джерело розвитку кожного підприємства. Інноваційний потенціал підприємства існує в прихованому вигляді та здатен зростати і розвиватися на власній платформі по мірі своєї реалізації [3].

Виділяють базові складові для здійснення інноваційної діяльності, які являють собою сукупність елементів та які необхідні для вирішення конкретних виробничих завдань і відображають готовність підприємства для їх рішення (рис. 1).

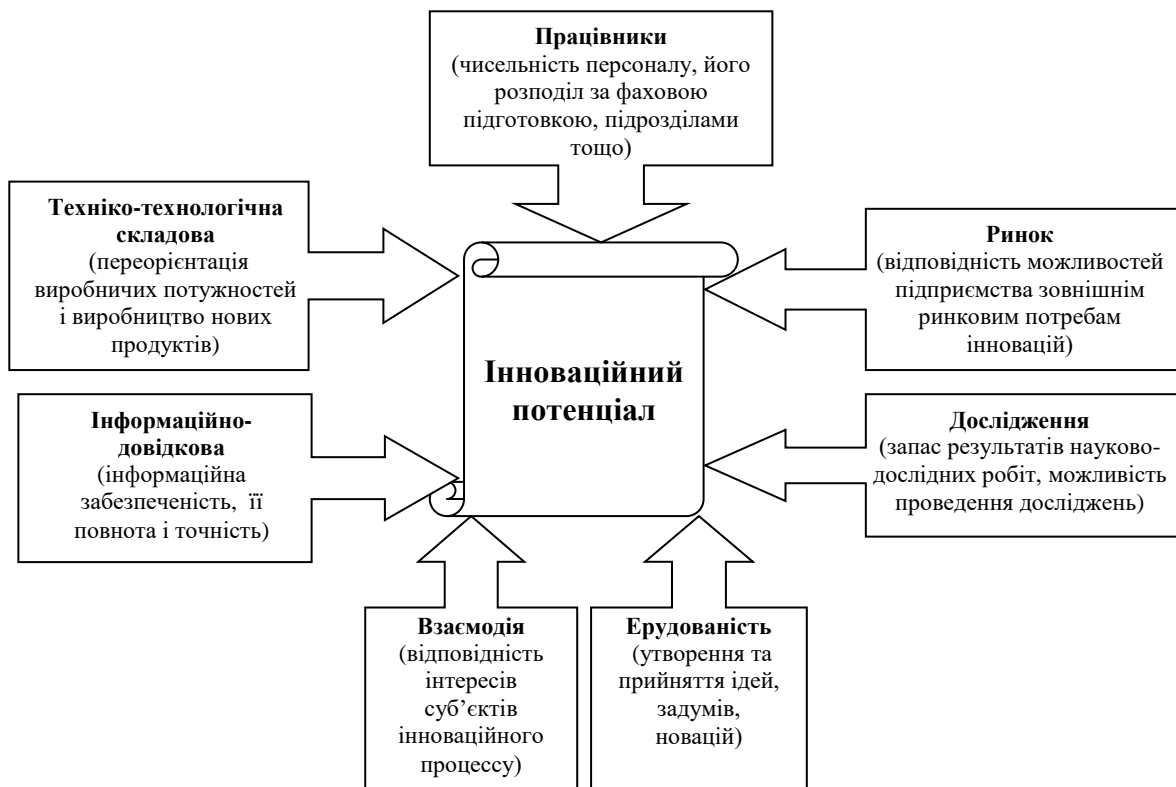

Рис. 1 – Складові інноваційного потенціалу (розроблено за даними [3-6])

У сучасних економічних умовах, особливого значення набуває інтелектуальний капітал як інструмент інноваційного розвитку. Виходячи з різних трактувань вчених терміну варто зазначити, що термін «інтелектуальний капітал» включає сукупність знань, набутих у процесі інтелектуальної діяльності, а також отриманого досвіду, навичок, творчих здібностей, взаємовідносин, які несуть у собі економічну цінність і застосовуються у процесі виробництва підприємства з метою отримання прибутку та підвищення рівня конкурентоспроможності, крім того, інтелектуальний капітал не має реальної цінності, поки він не захищений і не використовується [7].

Гармонійне поєднання та використання складових інтелектуального капіталу (людського, структурного, клієнтського та соціального капіталів) забезпечить підвищення продуктивності, конкурентоспроможності, збільшенню інноваційного потенціалу та активної інноваційної діяльності, що виступатиме фактором пришвидшення та сформує умови для інноваційного розвитку підприємства

Основою інноваційного потенціалу та його розвитку на підприємстві є інтелектуальний потенціал. Джерелом формування інтелектуального потенціалу підприємства є інтелектуальні ресурси працівників, а також фінансові ресурси їх формування, які підприємство має в своєму розпорядженні [8].

Певні складові інноваційного потенціалу (рис. 1) утворюються та функціонують у рамках інтелектуального капіталу підприємства, зокрема такі:

1. Працівники – визначається кількістю персоналу, його фаховою підготовкою (відповідність сучасному розвитку науки та техніки), підрозділами тощо. Саме працівники фігурують, безпосередньо, власниками інтелектуального капіталу підприємства;

2. Ерудованість – визначає здатність до формування та прийняття нових ідей, задумів, новацій і їх доведення до рівня нових технологій, конструкцій, організаційних і управлінських рішень. Ерудованість є основою формування інтелектуального капіталу та забезпечується кваліфікованими фахівцями;

3. Дослідження – характеризується наявністю резерву результатів науково-дослідних робіт, необхідного для утворення нових знань, можливість здійснення досліджень з метою перевірки ідей інновацій і оцінки застосування інновацій у процесі виробництва нової продукції. Дослідження є частиною інтелектуальної власності, а його результати зазвичай патентуються;

4. Взаємодія – визначає можливість приведення у відповідність різноспрямованих інтересів суб'єктів інноваційного процесу та є важливим елементом клієнтської та соціальної складової інтелектуального капіталу.

Якщо у підприємства є певні інтелектуальні ресурси, то відбираються лише ті, які мають потенціал до розвитку та можуть створювати додаткову вартість і забезпечать конкурентоспроможність. Інтелектуальні ресурси, які пройшли етап відбору, утворюють інтелектуальний потенціал підприємства, який має статичну характеристику. У результаті інноваційного процесу інтелектуальний потенціал перетворюється в інтелектуальний капітал та має динамічну характеристику, тобто ресурси, які мають потенціал розвитку, гарантують на певний час додаткову вартість та конкурентоспроможність підприємству, а також можуть змінювати свою форму. Інтелектуальний потенціал є складовою економічного потенціалу підприємства, та формується за рахунок відповідних ресурсів [9].

Успішний досвід країн-лідерів доводить, що активна сприятлива державна політика щодо впровадження інвестиційно-інноваційної моделі розвитку, забезпечує високі показники у рейтингах конкурентоспроможності.

Однак, більшість вітчизняних підприємств не є орієнтованими на менеджмент інтелектуальної власності (знань, інновацій, інформації). Це пов'язано з існуванням недооціненої ролі інтелектуального капіталу у процесі забезпечення розвитку підприємства та із необхідністю висвітлення шляхів його розвитку на перспективу, які варто відображати у стратегії підприємства.

Також ключовими причинами відсутності якісних стрибків у інноваційному розвитку держави є [10]:

- значна соціальна напруга і невисокий рівень життя більшості населення;
- політична нестабільність через недовіру до владних структур. Зовнішні конфлікти з іншими державами через європейський курс України або її позиції у внутрішніх реформах та невизначена політична ситуація з певними територіями;
- збіг об'єктивних зовнішніх обставин – наслідки світової фінансової кризи, слабкість економіки в часи переорієнтації на постіндустріальний напрям розвитку.

Перешкодою, що позбавляє підприємства економічної зацікавленості у постановці прав на результати науково-технічної діяльності на баланс як нематеріальних активів, є обов'язок сплати податку на прибуток з їх ринкової вартості, отриманої в результаті проведення незалежної оцінки. Значна частина подібних значущих результатів охороняється в режимі комерційної таємниці.

Зважаючи на вищевикладені проблеми, варто прийняти ряд заходів, котрі стимулюватимуть утворення та розвиток інноваційного потенціалу підприємств:

- 1) державі варто заохочувати до інноваційної діяльності підприємства, а підприємствам, у свою чергу необхідно мотивувати працівників до винахідницької діяльності;
- 2) забезпечення безперервної діяльності інноваційних процесів і освоєння нової продукції вимагає безперервного нарощування інтелектуального потенціалу;
- 3) запровадження сучасних складних систем виробництва продукції та надання послуг потребує інтеграції як знань, що відносяться до різних сфер інновацій, так і різних особистих точок зору талановитих та вмотивованих працівників.

Висновки

Отже, інтелектуальний капітал є інструментом формування інноваційного потенціалу та його розвитку завдяки комплексному використанню складових інтелектуального капіталу, крім того, це сприяє підвищенню продуктивності та конкурентоспроможності підприємства. У рамках інтелектуального капіталу підприємства, утворюються та функціонують такі складові інноваційного потенціалу підприємства: працівники; ерудованість; дослідження та взаємодія.

Однак, національній інноваційній системі України притаманна низька ефективність, яка пояснюється існуванням бар'єрів на шляху розвитку інтелектуальної власності у політичній, правовій, економічній та соціальній площині, які можна подолати завдяки всебічному вивченню та комплексному підходу з боку держави до впровадження механізму прискорення розвитку інноваційного потенціалу підприємств та України загалом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Перерва П. Г. Інтелектуальний потенціал як економічна категорія / П. Г. Перерва, Л. С. Марчук // Вісник НТУ «ХПІ». Серія: Економічні науки. – 2018. – № 15. – С. 53-63.
2. Про схвалення Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-%D1%80#Text>
3. Гладка Д. О. Інноваційний потенціал як передумова сталого розвитку підприємства / І. Ю. Єпіфанова, Д. О. Гладка // Інформаційно-методичне забезпечення функціонування соціально-економічних систем різного рівня : колективна монографія / за заг. ред. д-ра економ. наук, проф. О. К. Єлісеєва. – Дніпро : ЛПРА, 2018. – С. 20-31.
4. Шилова О.Ю. Інноваційний потенціал підприємства: сутність і механізм управління / О. Ю. Шилова, Є.С. Чермошенцева // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2012. – № 1. – С. 220–227.
5. Гаєвська Л. М. Інноваційний потенціал підприємства та його оцінка / Л. М. Гаєвська // Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського. – 2017. – № 15. – С. 192-196.
6. Єпіфанова І. Ю. Управління інноваційною діяльністю промислових підприємств: теоретико-методологічні аспекти фінансового забезпечення : монографія. Вінниця : ВНТУ, 2019. 384 с.
7. Гладка Д. О. Сутність та складові інтелектуального капіталу підприємства / І. Ю. Єпіфанова, Д. О. Гладка // Вісник Хмельницького національного університету. Серія : Економічні науки. – 2020. – №4. – С. 84-88.
8. Бояринова К. О. Інтелектуальний капітал як інструмент інноваційного розвитку підприємства / К. О. Бояринова, Т. М. Бацалай // Проблеми системного підходу в економіці. — 2009. — № 4 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://archive.nbu.gov.ua/e-journals/PSPE/2009_4/Bacalay_409.htm
9. Prokopishyna O. Innovation Processas the Object of Accounting / O. Prokopishyna // Економіка розвитку. – 2012 . – № 4 (64). – С. 16 – 20.
10. Бабенко В. О., Хлівецька М.О. Національна інноваційна система та захист прав інтелектуальної власності України в контексті міжнародних рейтингів Економічний простір: Збірник наукових праць. - № 136. – Дніпро: ПДАБА, 2018. – 209 с. – С. 86-98.

Діана Олександрівна Гладка – аспірантка кафедри фінансів та інноваційного менеджменту, факультет менеджменту та інформаційної безпеки, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, e-mail: fm.mof14b.hladka@gmail.com

Науковий керівник: **Ірина Юріївна Єпіфанова** – д-р. екон. наук, професор кафедри фінансів та інноваційного менеджменту, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця

Diana O. Hladka- postgraduate, Department of finance and Information Security, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, email: fm.mof14b.hladka@gmail.com

Supervisor: **Iryna Yu. Yepifanova** - Doctor of Economics, Professor of Finance and Innovation Management, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia